

ŚWIATOWIT

ROCZNIK

POŚWIĘCONY ARCHEOLOGII PRZEDDZIEJOWEJ

I BADANIOM

pierwotnej kultury polskiej i słowiańskiej

WYDAWANY STARANIEM

ERAZMA MAJEWSKIEGO.

Tom I. — 1899.

(57 ilustracji w tekście i XI tablic).

WARSZAWA.

Skład Główny w Księgarni E. Wendego i S-ki, Krak.-Przedmieście № 9.

—
1899.

ŚWIATOWIT

ANNUAL OF THE INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY
OF THE UNIVERSITY OF WARSAW

VOL. XI–XII (LII–LIII)

(2013–2014)

FASCICLE B

PREHISTORICAL AND MEDIEVAL
ARCHAEOLOGY.
ARCHAEOLOGY OF POLAND

WARSAW 2018

ŚWIATOWIT

ROCZNIK INSTYTUTU ARCHEOLOGII
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

TOM XI-XII (LII-LIII)

(2013-2014)

FASCYKUŁ B

ARCHEOLOGIA PRADZIEJOWA
I ŚREDNIOWIECZNA.
ARCHEOLOGIA POLSKI

WARSZAWA 2018

Redaktor naczelny Wydawnictw Instytutu Archeologii UW:
Krzysztof Jakubiak

ŚWIATOWIT
ROCZNIK INSTYTUTU ARCHEOLOGII UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

Redaktor: Franciszek M. Stępnowski (f.stepniowski@uw.edu.pl)
Sekretarz redakcji: Andrzej Maciałowicz (amacialowicz@uw.edu.pl)
Współpraca redakcyjna: Ludwika Jończyk

Rada redakcyjna:

Włodzimierz Godlewski (Przewodniczący)
Elżbieta Jastrzębowska
Joanna Kalaga
Wojciech Nowakowski
Tadeusz Sarnowski
Tomasz Scholl
Karol Szymczak

All rights reserved

© 2018 Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego

ISSN 0082-044X

Projekt okładki, opracowanie graficzne i skład: Jan Żabko-Potopowicz
Druk: Totem.com.pl, ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Adres redakcji: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego,
Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa

Contents

Spis treści

Fascykuł B

ARCHEOLOGIA PRADZIEJOWA I ŚREDNIOWIECZNA. ARCHEOLOGIA POLSKI

Fascicle B

PREHISTORICAL AND MEDIEVAL ARCHAEOLOGY. ARCHAEOLOGY OF POLAND

Studia i materiały

Jacek Lech

- Z DZIEJÓW BADAŃ NEOLITU W POLSCE:
ANNA KULCZYCKA-LECIEJEWICZOWA (1934–2011) 9
- Anna Kulczycka-Leciejewiczowa (1934–2011):
From the History of Studies on the Neolithic in Poland 51

Marta Osypińska, Joanna Piątkowska-Małecka

- HODOWLA I ŁOWIECTWO WŚRÓD SPOŁECZNOŚCI
ZAMIESZKUJĄCYCH WIELOKULTUROWĄ OSADĘ W BODZI (ST. 1)..... 55
- Breeding and Hunting among the Communities Inhabiting
the Multicultural Settlement at Bodzia (Site 1)..... 85

Agnieszka Jarzec

- MATERIAŁY KULTURY ŁUŻYCKIEJ ZE STANOWISKA 4
W MAGNUSZEWIE MAŁYM, POW. MAKOWSKI 87
- Archaeological Relics of the Lusatian Culture from Site 4
in Magnuszew Mały, the Maków District 114

Przemysław Dulęba

- O POŻYTKU Z KWERENDY ARCHIWALNEJ. PRZYKŁAD ODKRYĆ
ZWIĄZANYCH Z KULTURĄ LATEŃSKĄ Z OBSZARU GÓRNEGO ŚLĄSKA 117
- On the Benefits of Archival Research. An Example of Discoveries
Related to the La Tène Culture from Upper Silesia 135

Ростислав Терпиловский, Геннадий Жаров

ДРУЖИННЫЙ МОГИЛЬНИК ПОЗДНЕГО ПРЕДРИМСКОГО ВРЕМЕНИ НА СЕЙМЕ.....	137
WARRIOR CEMETERY FROM THE LATE PRE-ROMAN PERIOD ON THE RIVER SEYM	150
Cmentarzysko wojowników z młodszego okresu przedrzymskiego nad rzeką Sejm.....	155

Iwona Kowalczyk-Mizerakowska

BOGATY GRÓB WOJOWNIKA Z SANDOMIERZA-KRAKÓWKI W KONTEKŚCIE ŚWIĘTOKRZYSKIEGO CENTRUM HUTNICZEGO	157
Rich Warrior's Grave from Sandomierz-Krakówka Considered in the Context of the Świętokrzyskie Metallurgic Centre	171

Agata Chilińska-Früboes

PRZEDWOJENNE ZNALEZISKA RZYMSKICH ZAPINEK KABŁĄKOWYCH DATOWANYCH NA WCZESNY OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH Z OBSZARU KULTURY DOLLKEIM-KOVROVO	173
Pre-war Finds of Imported Roman Bow Brooches Dated to the Early Roman Period Found at the Area of the Dollkeim-Kovrovo Culture	202

Joanna Piątkowska-Małecka, Teresa Tomek

SSAKI I PTAKI W GOSPODARCE LUDNOŚCI ZAMIESZKUJĄCEJ WCZESNOŚREDNIOWIECZNY ZESPÓŁ OSADNICZY W KULCZYNI-KOLONII (ST. 8), POW. WŁODAWSKI	205
Mammals and Birds in the Economy of the Inhabitants of the Early Medieval Settlement Complex in Kulczyn-Kolonia (Site 8), the Włodawa District	221

Róża Paszkowska

WSTĘPNE WYNIKI ANALIZY ARCHEOZOOLOGICZNEJ ZABYTKÓW Z KOŚCI I POROŻA Z WCZESNOŚREDNIOWIECZNEGO RADOMIA, STANOWISKA 1 I 2	223
Preliminary Results of an Archaeozoological Analysis of Artefacts Made of Bone and Antlers from Early Medieval Radom, Sites 1 and 2.....	241

Jerzy Sikora, Piotr Kittel, Piotr Wroniecki

W POSZUKIWANIU MILENIJNEGO MIRAŻU. NOWE BADANIA GRODZISKA W ROZPRZY (POW. PIOTRKOWSKI, WOJ. ŁÓDZKIE)	243
In Search of a Millennial Mirage. New Investigation of the Stronghold in Rozprza (Piotrków District, Łódzkie Voivodeship)	269

Sławomir Wadył

WCZESNOŚREDNIOWIECZNE KLAMRY HACZYKOWATE Z ZIEM PRUSKICH. KLAMRY DO PASA, BŁYSTKI CZY ZAPINKI?.....	271
Belt Buckles, Fishing Lures, or Brooches? Early Medieval Hook Buckles from Prussia	284

Andrzej Buko

NAJSTARSZA FAZA REZYDENCJI DANIELA ROMANOWICZA NA GÓRZE KATEDRALNEJ W CHEŁMIE: PYTANIA I HIPOTEZY	285
The Oldest Phase of the Daniel Romanovich's Residence on the Cathedral Hill in Chełm: Questions and Hypotheses	301

Dominik Chudzik

MUROWANA ARCHITEKTURA SAKRALNA ZIEMI HALICKIEJ OD XIII DO POCZĄTKU XIV WIEKU	303
Brick-Built Sacred Architecture in the Halych Land since the 13 th until the Early 14 th Century	325

Anna Kubica-Grygiel

PÓŹNOŚREDNIOWIECZNE SZCZĄTKI LUDZKIE ODKRYTE W OBRĘBIE KOŚCIOŁA I KLASZTORU OO. DOMINIKANÓW W KRAKOWIE.....	327
Late Medieval Human Remains Discovered within the Dominican Church and Monastery in Kraków.....	337

Wydarzenia

Monika Rekowska

UROCZYSTOŚĆ W KOZIENICACH KU CZCI PROFESORA TOMASZA MIKOCKIEGO	341
--	-----

Kronika wykopalisk

Paweł Szymański

CZERWONY DWÓR, ST. XXI, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W LATACH 2013–2014	349
Czerwony Dwór, Site XXI, the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. Excavations in 2013–2014	357

Artur Brzóska, Magdalena Nowakowska

W POSZUKIWANIU ŚLADÓW WALK PARTYZANCKICH POWOJENNEGO PODZIEMIA NIEPODLEGŁOŚCIOWEGO („ŻOŁNIERZY WYKLĘTYCH”). BADANIA PODWODNE JEZIORA BROŻANE NA TERENIE PUSZCZY AUGUSTOWSKIEJ W 2013 ROKU	359
Searching for Traces of Guerrilla Warfare of the Post-War Anti-Communist Underground (‘Cursed Soldiers’). Underwater Exploration of the Brożane Lake in the Augustów Primeval Forest in 2013.....	363

Adam Cieśliński, Andrzej Kasprzak, Zbigniew Stasiak

NOWY ŁOWICZ, ST. 2, WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE. BADANIA W LATACH 2013–2014	365
Nowy Łowicz, Fst. 2, Woiwodschaft Westpommern. Ausgrabungen 2013–2014	371

Władysław Roszyk

PETRYKOZY, ST. 3, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W ROKU 2014.....	375
Petrykozy, Site 3, the Mazowieckie Voivodeship. Excavations in 2014	379

Karolina Blusiewicz

PUCK (DZIAŁKA NR 148/1), WOJ. POMORSKIE. BADANIA W ROKU 2014	381
Puck (Plot no. 148/1), the Pomorskie Voivodeship. Excavations in 2014	386

Michał Starski

PUCK, STARY RYNEK 13 I 14, WOJ. POMORSKIE. BADANIA W LATACH 2013–2014	389
Puck, 13 and 14 Stary Rynek Street, the Pomorskie Voivodeship. Excavations in 2013–2014	395

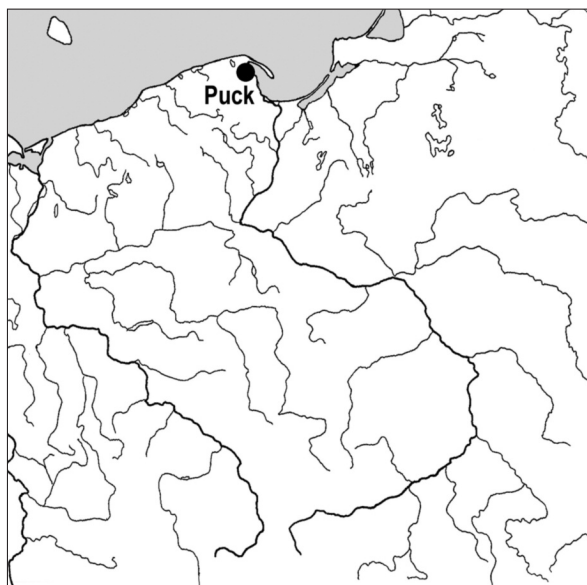
KAROLINA BLUSIEWICZ

PUCK (DZIAŁKA NR 148/1), WOJ. POMORSKIE. BADANIA W ROKU 2014

Keywords: Puck, archaeological excavations, urban plot development, malt kiln, malthouse

Działka miejska o numerze 148/1 znajduje się w obrębie średniowiecznego miasta lokacyjnego w Pucku (st. 1, AZP 04-42/31). Parcela mieści się w części peryferyjnej, przy wschodniej granicy miasta lokacyjnego, w narożniku jego południowo-wschodniego bloku zabudowy (Ryc. 1). Od 14 lipca do 5 września 2014 r. na jej terenie przeprowadzono badania archeologiczne, realizowane w ramach projektu finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki¹. Pracami wykopaliskowymi, kierowanymi przez autorkę, objęto cały obszar parceli, na którym założono dziewięć wąskoprzestrzennych wykopów badawczych (BLUSIEWICZ 2015).

Przeprowadzone badania archeologiczne dostarczyły nowych danych dotyczących pierwotnego ukształtowania terenu w momencie lokacji miasta oraz sposobu zagospodarowania parceli, położonej w strefie podmurnej, z dala od centrum życia miejskiego. Puck lokowany został w 1348 r. na niewielkim *plateau* nad zatoką, w miejscu o odpowiednio dużej powierzchni, wypłaszczone i z łatwym dostępem do wody. Obszar badanej parceli znajdował się jednak w obniżeniu, czytelnym do tej pory w terenie, stanowiącym najniższy położony punkt w obrębie miasta, zaś poziom stropu nawarstwień naturalnych, odsłonięty w toku eksploracji, dodatkowo wyraźnie opadał w kierunku środka działki, tworząc niewielkie zagłębienie. Zarejestrowano w nim obecność sączka – niedużego koryta dawnego cieku wodnego, przechodzącego skośnie przez teren parceli w kierunku północno-wschodnim (Ryc. 2). Ponadto, pierwszy poziom nawarstwień, zalegający na piasku calcowym, to warstwy o charakterze torfowym, miejscami o dość dużej miąższości, nasycone szczątkami organicznymi, o ciemno-brunatnej barwie i mulistej, tłustej konsystencji. Powstawały one zapewne na skutek długotrwałego gromadzenia się w tym miejscu wody opadowej, spływającej z terenu miasta, i zabagnienia terenu.

Bliżej nieokreślony ciek wodny oznaczony jest na planie katastralnym Pucka z 1810 r. (GROTH 1998: ryc. 10 we wklejce). Dochodzi on od południa do granicy miasta lokacyjnego, po czym nienaturalnie zakręca dwukrotnie pod kątem 90 stopni, opływając od wschodu jego południowo-wschodni narożnik. Z przeprowadzonych badań wynika, iż pierwotnie przepływał zgodnie z naturalnym układem terenu, skośnie przez południowo-wschodni narożnik miasta, zaś jego późniejszy przebieg spowodowany był regulacją i włączeniem strumienia w system umocnień miejskich. Nastąpiło to prawdopodobnie w momencie ufortyfikowania miasta, jednak informacje na temat czasu powstania umocnień miejskich są bardzo skromne². W zapiskach księgi miejskiej z końca XIV i początku XV wieku pojawiają się określenia „przy murze”, świadczące o istnieniu umocnień, jednak nie wiadomo, czy całe miasto było wówczas otoczone murami ani jakim odcinku one istniały. M. Biskup wskazuje wojnę trzynastoletnią i rok 1464 jako czas wnoszenia umocnień od strony lądu, czyli właśnie od południowej strony miasta (BISKUP 1967: 667). Niemniej

¹ Na podstawie decyzji nr DEC-2013/09/D/HS3/04468.

² Problem umocnień miejskich Pucka omówiony został szerzej w artykule M. Starskiego (2009).

Ryc. 1. Lokalizacja parceli 148/1 na planie Pucka w obrębie miasta lokacyjnego (oprac. M. Starski).

Fig. 1. Location of the plot no. 148/1 on the plan of Puck, within the borders of the chartered town.

jednak, pozyskane z najstarszych nawarstwień torfowych nieliczne fragmenty naczyń ceramicznych, charakterystycznych dla 2. połowy XIV w., dowodzą, iż podmokły teren na obszarze działki pozostawał w niezmienionej postaci jeszcze po lokacji miasta w 1348 r. (Ryc. 3:1–7).

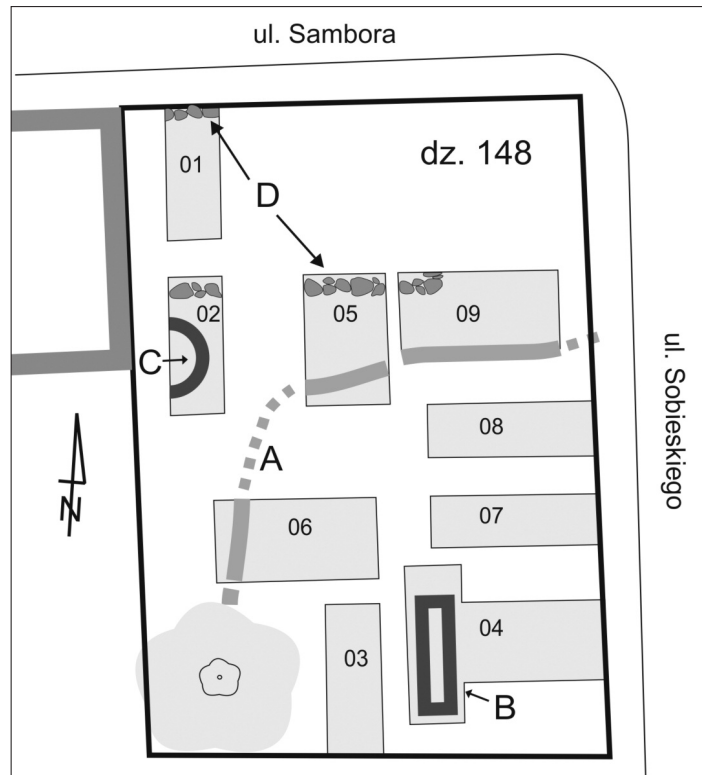
Zasadnicza zmiana zagospodarowania parceli nastąpiła dopiero w początku XVI w. Z tego czasu pochodzi bowiem poziom niwelacji warstwą ściślej, twardej gliny, z ubitym stropem, miejscami spieczonym na lekko pomarańczowy kolor. Z tym poziomem użytkowym związane jest funkcjonowanie pieca, odkrytego w południowej czę-

ści działki (Ryc. 2, 3). Odsłonięto tam palenisko pieca, wykonanego z cegieł łączonych gliną, ze ściankami bocznymi zachowanymi maksymalnie do wysokości trzech warstw cegieł³. Miało ono kształt prostokąta o długości 3,7 m i szerokości 80–90 cm. Wlot do komory pieca znajdował się od strony północnej, w jego węższej, szczytowej ścianie, na co wskazywały ślady przepalenia cegieł tylko w północnej części oraz zaleganie tam warstwy popiołu. Górna część pieca nie zachowała się, lecz z jego zawaliska można wnioskować, iż również wykonana była z cegieł i gliny.

³ Wymiary użytych cegieł wynosiły: długość 295–310 mm, szerokość 148–160 mm, grubość 75–85 mm.

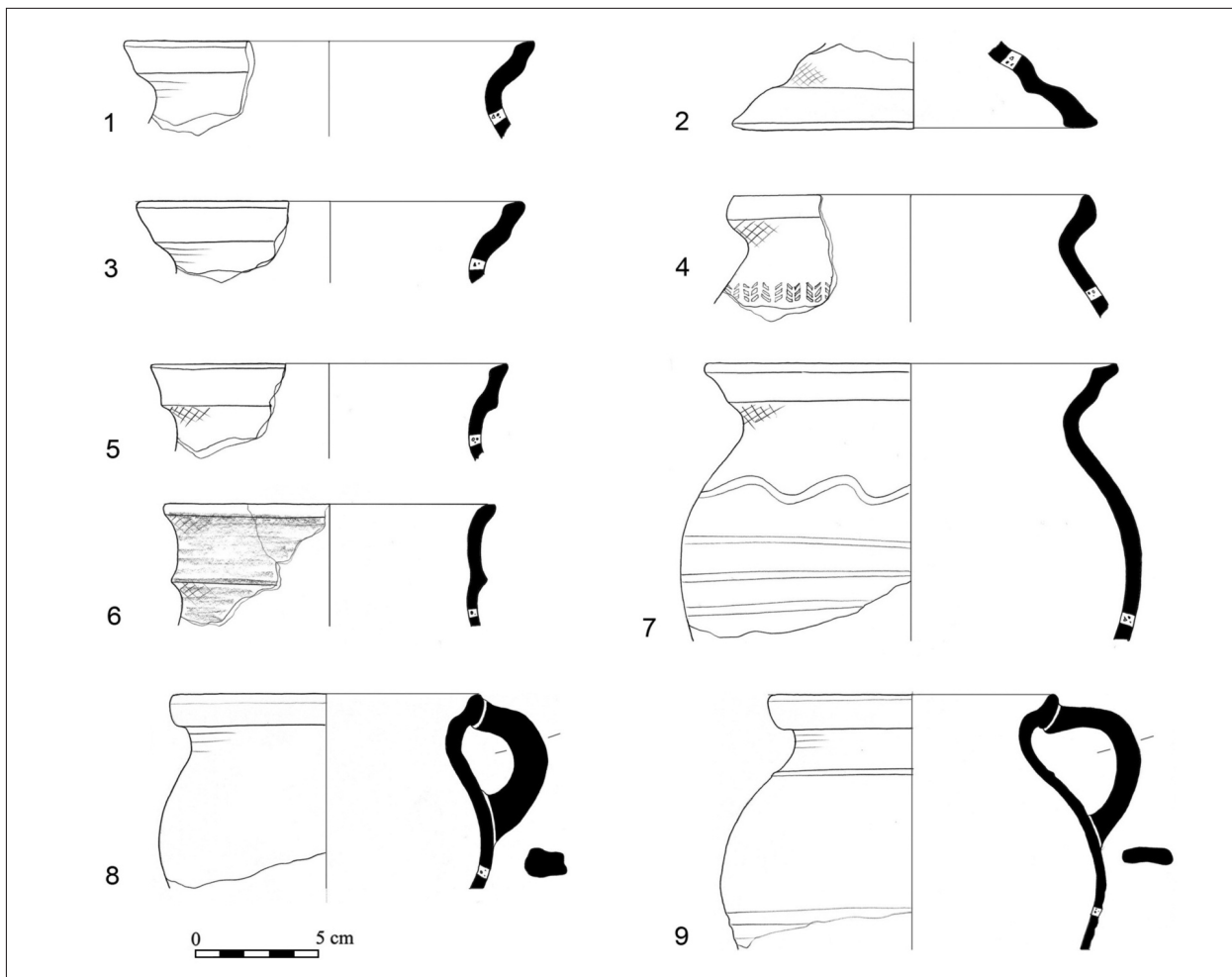
Ryc. 2. Puck, dz. 148/1. Rozplanowanie wykopów archeologicznych na parceli wraz z lokalizacją odkryć. A – pozostałości i rekonstruowany przebieg koryta dawnego cieku wodnego; B – pozostałości pieca z 1. poł. XVI w., C – studnia, po pocz. XVI w., D – relikty fundamentów budynku z XVIII w. (oprac. K. Blusiewicz).

Fig. 2. Puck, plot no. 148/1. The layout of the archaeological excavations on the plot with marked find-spots of archaeological relics. A – remains and reconstruction of the bed of the old watercourse; B – remains of a kiln from the 1st half of the 16th c.; C – well, after the beginning of the 16th c.; D – relics of the 18th c. building foundation.

Ryc. 3. Fragmenty naczyń glinianych wydobyte z nawarstwień późnośredniowiecznych (1–7) i wczesnonowożytnych (8, 9) (rys. M. Starski).

Fig. 3. Clay potsherds excavated from the late medieval (1–7) and early modern (8, 9) layers.

Odslonięta konstrukcja to pozostałość pieca do suszenia słodu, niezbędnego w produkcji piwa. Piece takie, określane jako typu niemieckiego lub polskiego, upowszechniły się w Europie w XIV wieku i miały zazwyczaj kształt litery T, z komorą przypieczową dostawioną poprzecznie w połowie długości komory paleniskowej (DRYJA 2009: 195). W komorze rozgarniano żar, a nagrzane powietrze suszyło słód rozłożony na ruszcie, zwanym lasami lub darami. Piec

z Pucka to rzadziej spotykany, prosty piec z wlotem od węższej szczytowej ścianki, w którym komora przypieczowa, palenisko i komin usytuowane były w jednej osi. Przypominał on wyglądem budynek kalenicowy, na którego dwuspadowej połaci rusztu suszono słód. Na podstawie fragmentów naczyń ceramicznych pozyskanych z paleniska czas funkcjonowania pieca określany jest na 1. połowę XVI wieku (Ryc. 3:8,9).

Ryc. 4. Puck, dz. 148/1, wykop 04. Widok paleniska pieca z 1. poł. XVI w. Widok w kierunku północnym (fot. M. Starski).

Fig. 4. Puck, plot no. 148/1, trench no. 04. The view from the south at a kiln furnace from the 1st half of the 16th c.

Zarówno odsłonięty piec, jak i utwardzenie w postaci klepiska, należy uznać za relikty mielucha, czyli budynku, w którym wyrabiano sód. Jednym z najprostszyc i najpowszechniejszych sposobów uzyskiwania sódó było sódowanie klepiskowe. Namoczone uprzednio w kadziach ziarno układano w grzędach na klepisku do skiełkowania. Potrzebowało ono stabilnych warunków, przestrzeni i dostępu powietrza, co jakiś czas wymagało mieszania i zraszania wodą (DRYJA 2009: 187). Po osiągnięciu pewnego etapu wzrostu ziarno trafiało na ruszt do suszenia, aby powstrzymać dalszy proces kiełkowania, a tak wysuszone przewożono do młyna. W przypadku Pucka gotowy sód przewożono do młyna starościńskiego przy zamku, poza obrębem murów miejskich, w którym pracowały dwa koła: zbożowe i sódowe (GROTH 1998: 149). Śládów browaru na działce nie znaleziono, jednak sódownia mogła

funkcjonować samodzielnie, przygotowując sód na potrzeby mieszkańców. Podobnie jak w pozostałych małych miastach Prus Królewskich, prawo warzenia piwa przysługiwało wszystkim obywatelom miasta. Z zapisków w dokumentach z ostatnich dwudziestu lat XVI wieku wynika, że w tym czasie działało w Pucku co najmniej 16 mieluchów mieszczkańskich, a wiele z nich wzmiankowanych jest także w zapiskach z końca XV wieku (GROTH 1998: 148).

W procesie sódowania konieczny był także dostęp do wody. Być może z funkcjonowaniem pieca związana była studnia z kamienną cembrowiną, odsłonięta w zachodniej części parceli (Ryc. 2, 5). Wkop pod konstrukcję studni wykonany został z poziomego stropu klepiska, nie wcześniej niż w XVI wieku, niemniej jednak, ze względu na brak zabytków kultury materialnej w zasypisku wkopu konstrukcyjnego, trudno stwierdzić dokładny czas jego powstania.

Ryc. 5. Puck, dz. 148/1, wykop 02. Kamienna cembrowina studni, część wschodnia (fot. K. Blusiewicz).

Fig. 5. Puck, plot no. 148/1, trench no. 02. The stone lining of the well, the eastern side.

W świetle przeprowadzonych badań wydaje się, iż parcela na obrzeżu miasta przez dość długi czas od jego lokacji była terenem niezagospodarowanym, o charakterze podmokłym, co potwierdza bardzo skromny inwentarz pozyskanych zabytków ruchomych. Dopiero po uregulowaniu cieku wodnego i utwardzeniu terenu warstwą niwelacji z gliny na początku XVI wieku przystosowano go do pełnienia funkcji produkcyjnych i przez następne dwa stulecia był wykorzystywany dla celów gospodarczych. Najstarsze zarejestrowane relikty zabudowy mieszkalnej na owej par-

celi stanowiły dopiero odkryte w północnej, frontowej części działki pozostałości podwaliny kamiennej dwóch budynków, których powstanie datować można nie wcześniej niż na koniec XVIII–XIX wieku.

Mgr Karolina Blusiewicz
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
k.blusiewicz@uw.edu.pl

Literatura

BISKUP M.

1967 *Trzynastoletnia wojna z Zakonem krzyżackim 1454–1466*, Warszawa.

BLUSIEWICZ K.

2015 *Sprawozdanie z badań archeologicznych przeprowadzonych w 2014 roku na działce miejskiej nr 148 przy ul. Sambora w Pucku*, Warszawa (maszynopis w archiwum Zakładu Archeologii Późnego Średniowiecza i Czasów Nowożytnych IA UW).

DRYJA S.

2009 *Technologia produkcji słodowniczej i piwowarskiej w średniowieczu i na początku ery nowożytnej w Krakowie*, „Archaeologia Historia Polona” 18: *Wytwórczość w Polsce średniowiecznej i nowożytnej*, 185–208.

GROTH A.

1998 *Gospodarka*, (w:) A. Groth (red.), *Historia Pucka*, Gdańsk, 143–167.

STARSKI M.

2009 *Średniowieczne i nowożytne umocnienia miejskie Pucka w świetle wyników dotychczasowych badań archeologicznych*, (w:) H. Paner, M. Fudziński, Z. Borcowski (red.), *Stan badań archeologicznych miast w Polsce*, Gdańsk, 129–150.

KAROLINA BLUSIEWICZ

PUCK (PLOT NO. 148/1), THE POMORSKIE VOIVODESHIP. EXCAVATIONS IN 2014

The area of the urban plot no. 148/1 lies within the borders of the medieval chartered town in Puck, in the corner of its south-eastern housing block (Fig. 1). The archaeological investigation in 2014 provided new data about the initial lay of the land at the time of the town's foundation, as well as development of the plot situated close to the walls and far from the heart of the town.

Puck was founded in 1348 on a small plateau by the bay, in a place sufficiently large, flat, and with easy access to water. However, the area of the investigated plot was situated in a depression, still visible in the landscape,

and the research confirmed presence of a small bed of an old watercourse, obliquely running across the plot in the north-eastern direction (Fig. 2). For a long time since the foundation, this plot remained an undeveloped wetland, as confirmed by peat layers accumulated over the undisturbed soil and potsherds recovered from there, dated back to the 2nd half of the 14th c. (Fig. 3:1–7).

At the beginning of the 16th c., when the watercourse had been regulated and the land reinforced with a clay levelling layer, the area was adapted to fulfil production functions. In the southern part of the parcel, a brick

kiln furnace was uncovered, rectangular in shape, 3.7 m long and 80–90 cm wide (**Fig. 4**). The entrance to the kiln chamber was situated on the northern side, in its narrower, topmost wall, as indicated by traces of charred bricks and layers of ash. The discovered construction was a remain of a simple kiln that served for drying malt, which, along with the uncovered hard earthen floor, was a remain of a malthouse. The time of its operating was determined on the basis of the clay vessels dated back to 1st half of the 16th c. (**Fig. 3:8,9**). Functioning of the malthouse was perhaps associated with a stone-lined well uncovered in the western

part of the plot (**Figs. 2, 5**). According to the written sources from the final two decades of the 16th c., at least 16 malthouses owned by the burghers were operating in Puck at that time.

The oldest registered relics of residential buildings on the parcel were only remains of a stone foundation of two buildings in the front part of the plot which were not built before the end of the 18th c. or in the 19th c.

Translated by Maciej Talaga